

Langt hjemmefra –

grønlandske skolebørn i Danmark i 1960'erne og 1970'erne

Af Ernst Jensen

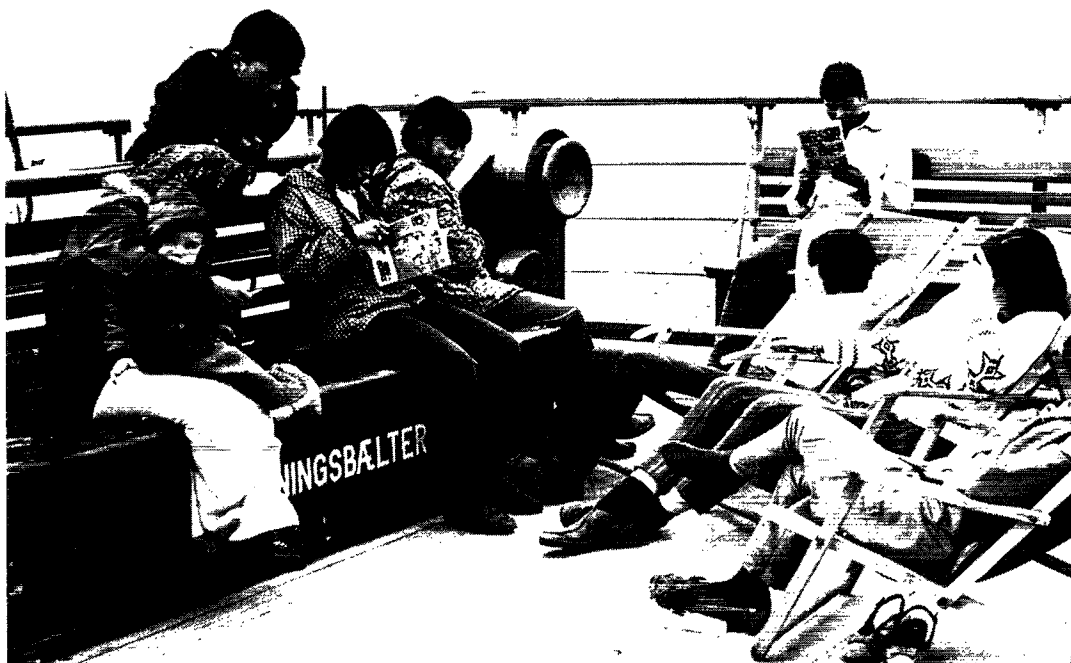
I 1960'erne og 1970'erne gik i tusindvis af grønlandske børn og unge mennesker i skole i Danmark i en kortere eller længere periode. I den grønlandske skoles nyere historie er der næppe noget element, der har spillet en større rolle på mangfoldige områder end disse skoleophold langt hjemmefra. De fik meget stor betydning for den enkelte deltagers personlige udvikling, men de kom også til at præge hele uddannelsessystemet, og de satte sig dybe spor i det grønlandske samfund som helhed.

I årene efter verdenskrigen blev ønskerne om en intensivering af danskundervisningen i Grønland formuleret stadig hyppigere og klarere. Fremtrædende grønlændere udtrykte i artikler og foredrag ønske om at gøre dansk delvist til skolesprog og på længere sigt gøre dansk og grønlandsk ligestillede. I Grønlandskommissionens Betænkning nr. 3 af 1950: Skolevæsenet, Kirken og andre kulturelle forhold, (s. 3), blev det formuleret som »stærke ønsker om en forbedret og mere effektiv danskundervisning«. Den grønlandske lærer og folketingsmand Aug. Lynge udtrykte det klart:

»grønlænderne må lære rigssproget!«. I skoleloven af 1950 blev der åbnet mulighed for deling i 2 linier i børneskolen: en rent grønlandssproget linie A og en mere dansksproget linie B, hvor undervisningen – udover de egentlige dansk-timer – gradvist skulle foregå på dansk i flere og flere fag.

I 1959 indførte man i skolerne i Paamiut og Nuuk en såkaldt »forsøgsordning«, der gjorde det muligt at påbegynde en intensiv danskundervisning allerede fra 1. klasse. Til gengæld kunne man udskyde undervisningen i modersmålet grønlandsk til 3. klasse, såfremt forældrene accepterede det. Ordningen

Ernst Jensen, født 1933, uddannet som folkeskolelærer. Ansat ved det grønlandske skolevæsen 1959. Skoleleder i Arsuk, Qeqertarsuaq. Skoleinspektør Qullissat, ledende skoleinspektør i Ilulissat, konsulent for folkeskolen i Grønlands Hjemmestyre. Bosat i Danmark fra 1988. Uddannet som cand. pæd. psych. fra Danmarks Lærerhøjskole 1993. Har for 1997 modtaget bevilling til forskningsprojektet »Langt hjemmefra – grønlandske skolebørn i Danmark i 1960'erne og 1970'erne.«

»Præp.«-elever på vej til Danmark, sommeren 1968. Foto: Christian Frederiksen.

blev i årene derefter udvidet til at omfatte de fleste skoler i landet og fortsatte i mange år. Der var ikke tale om en forsøgsordning i videnskabelig forstand, men ordningen blev fulgt gennem prøver og indberetninger til skoledirektørembedet. Disse indberetninger var overvejende positive, og forældreopbakningen var tæt ved de 100%.

Imidlertid erkendte mange, at en virkelig effektiv danskundervisning bedst kunne ske gennem ophold og undervisning i Danmark. Og allerede i 1955 kom 12 børn fra Sisimiut på privat initiativ til Danmark på et kortere skoleophold. Året efter var 11 børn i Danmark i 2½ måned som led i en form for forsøg. I

rapport over forsøget står der om formålet: *»Vi ønskede at undersøge, om grønlandske skolebørn i 10 års alderen efter 4 års undervisning i dansk i Grønland kunne tilegne sig større talefærdighed i dansk ved at opholde sig i Danmark en sommerferie og her omgås danske børn.«* Om grundlaget i øvrigt hedder det bl.a.: *»Det er nødvendigt for den grønlandske befolkning at kunne forstå, tale og læse dansk for at have tilstrækkeligt store kulturelle kontakter.«*

Det er for så vidt interessant, at der her tales om *»kulturelle kontakter«*, for senere kom det i overvejende grad til at dreje sig om **uddannelse** - om at bibringe eleverne tilstrækkelige danskkundskaber

til, at de kunne følge undervisningen i en skole, hvor en væsentlig del af lærebøgerne var på dansk, og hvor et stadigt stigende antal lærere var danske og underviste på dansk. Og den realskole, som de »bogligt egnede« skulle forberede sig til, stillede de samme krav som realskolen i Danmark. Dermed stillede den også nogle krav om dansk kundskaber, som mange elever havde store problemer med at opfylde.

Dette var baggrunden for projektet »1. præg.«: ét års skolegang i Danmark, som startede i 1961. Da udvalgte man 25 børn fra skolernes 6. klasser, som betegnedes som »bogligt« begavede. De kom til Danmark til et års ophold i danske plejehjem og kom til at gå i 6. klasse igen i nærmeste skole. I de følgende år voksede antallet af elever, der blev sendt til Danmark til denne form for skoleophold, til 130 i nogle år og op til 250 i skoleåret 1971/72. I skolerne i Grønland blev eleverne udtaget på grundlag af centralt udarbejdede prøver, som blev afholdt under strengt eksamensmæssige former og suppleret med udtalelser fra lærerne. Forældrenes accept måtte naturligvis foreligge, men det gjorde den da også i så at sige alle tilfælde. Der var en meget stor opbakning bag projektet, og – i de første år i hvert fald – i befolkningen i øvrigt.

Der blev gennemført et meget stort informationsarbejde omkring arrangementet, såvel i Grønland som i Danmark, hvor denne information ikke mindst var en del af den store opgave, det var at skaffe det nødvendige antal plejehjem. Og så var der det store rejsearrangement, som blev centralt styret i samarbejde mellem skoledirektørembe-

På vej mod realskolen? Foto: Ernst Jensen.

det i Nuuk og skolekonsulenten i Ministeriet for Grønland. Det var et projekt, som efter datidens kommunikations- og rejseforhold var ganske betydeligt. Det drejede sig nemlig ikke kun om »1. præg.«, men også – som det fremgår af det følgende – om flere andre former for danmarksrejser med grønlandske elever. Eksempelvis kan nævnes, at i perioden 12. juni til 30. juni 1973 rejste 675 elever med ledsagere med charterfly fra Danmark til Kangerlussuaq, hvorfra de med helikopter og skib blev fordelt til hele Grønland. I august rejste lige så mange elever den anden vej. Når man ved, hvor sårbart det grønlandske trafiksystem især på den tid var overfor de kli-

matiske forhold, må der siges at være tale om en ganske imponerende præstation. Når det drejede sig om så mange, er det som sagt fordi »1.præp« kun var en del af billedet. I 1960'erne var der stadig kun 7 års undervisningspligt i Grønland, men interessen for videre skolegang i 8.-10. klasse voksede eksplosivt i løbet af dette årti, og det var umuligt for det grønlandske skolevæsen at klare presset. Der manglede både lærere og lokaler i skolerne. En stadigt voksende strøm af elever rejste derfor over Atlanten for at få deres videre skolegang på efterskoler i Danmark. Det begyndte i 1964 med »operation 80« – altså 80 elever til 8. skoleår i Danmark. Det efterfulgtes af »operation 600«, og antallet steg år for år. I begyndelsen blev eleverne fordelt på danske efterskoler, men efterhånden fik de fleste deres undervisning på de i alt 4 grønlandske kostskoler, der blev oprettet i Danmark og drevet af Ministeriet for Grønland. I skoleåret 1972/73 blev i alt 771 elever optaget på enten de grønlandske kostskoler eller på danske efterskoler. Den sidste grønlandske kostskole (Ellekilde ved Tåstrup) blev nedlagt i 1987.

Det sidste hold under arrangementet »1. præp.« var i Danmark i skoleåret 1975/76. Forudsætningerne for dette projekt havde på det tidspunkt ændret sig radikalt såvel politisk, pædagogisk som teknisk og økonomisk, og efter indstilling fra den daværende skoledirektion blev ordningen ophævet.

Men der var også andre arrangementer med grønlandske børns ophold og skolegang i Danmark. Som tidligere nævnt havde børn fra Sisimiut allerede i 1950'erne været på kortere ophold i Danmark. I

1964 kom et antal elever fra denne by på et helt års ophold, og i dette tilfælde var der tale om et helt lokalt initiativ. Der var en meget kraftig forældreinteresse for sagen, og i det forholdsvis velstående fiskersamfund var det ikke noget problem, at forældrene selv skulle betale rejsen. I skoleåret 1965/66 var 15 børn fra Sisimiut 3. og 4. klassetrin i Danmark, men i det følgende skoleår drejede det sig om **90 børn** fra skolernes 3., 4., 5. og 6. klasser. Derefter begrænsedes arrangementet sig til overvejende at omfatte 4. årgang, som man mente at have gjort de bedste erfaringer med. Det fortsatte i årene derefter, og der var stadig tale om et

Spørgeskemaer og interviews skal nu belyse virkningerne af de grønlandske børns Danmarksophold.
Foto: Ernst Jensen.

lokalt projekt, betalt af forældrene. Fra 1972 begyndte staten dog at afholde rejse-udgifterne. I løbet af 1970'erne, og især efter hjemmestyrets indførelse, blev det et stadigt stærkere ønske hos den grønlandske befolkning at styrke modersmålet grønlandsk og gøre uddannelsessystemet mindre afhængigt af det danske sprog og af uddannelsesophold i Danmark. De længerevarende skoleophold i Danmark indstilledes, og med nedlæggelsen af den sidste grønlandske kostskole i Danmark i 1987 var dette afslutningen på en mere end 25-årig epoke i den grønlandske uddannelseshistorie.

Men det er en epoke, der har sat sig mange spor: hos de børn, der som 10-12-årige rejste hjemmefra og ud i det ukendte, gennem den indflydelse, det fik på deres senere livsløb, og derigennem på samfundet på forskellig måde. Det samme gælder for de mange hundrede elever, der i deres mest følsomme alder, som 14-17-årige, tilbragte et år eller to på danske efterskoler eller på en af de grønlandske kostskoler. En af dem, der deltog i arrangementet »1. præp.« – forberedelse til realskolen, udtrykker sin oplevelse af det således:

»Det år i Danmark kom til at betyde utrolig meget positivt for mig. Bl.a. kom det til at betyde, at jeg fik en god uddannelse. Selvfølgelig længtes jeg hjem i begyndelsen, men jeg tænker alligevel tilbage på den tid med glæde, og jeg har stadig den dag i dag forbindelse med min plejefamilie fra dengang.«

En anden deltager har en helt anden erindring om den tid:

»Jo, skoleopholdet i Danmark var da på mange måder spændende, og det blev jo en

god hjælp for mig i min uddannelse, for jeg fik lært mere dansk. Men ellers var det en meget svær tid for mig. Jeg længtes voldsomt hjem under hele opholdet, og ofte følte jeg mig forfærdelig ensom og meget ulykkelig. Alligevel havde jeg svært ved at falde til i begyndelsen, da jeg kom tilbage til Grønland. Nej, jeg ville aldrig drømme om at sende mine egne børn bort hjemmefra på den måde.«

Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland har for 1997 givet støtte til et forskningsprojekt, der gennem spørgeskemaer og interviews skal belyse virkningerne af disse skoleophold. Resultaterne af en sådan undersøgelse kan have interesse på forskellig måde også i dag, bl.a. i forbindelse med den stadig aktuelle sprog- og uddannelsesdebat. Det grønlandske hjemmestyre medvirker ikke til at sende børn på længerevarende almindeligt folkeskoleophold i Danmark, således som det skete i 1960'erne og 1970'erne, og der er ikke længere grønlandske kostskoler i Danmark. Folkeskolen i Grønland er nu fuldt udbygget til at kunne tilbyde fortsættelses- og kursussskole til og med 12. klasse. Men fra mange grønlandske kommuner rejser stadig hvert eneste år skoleklasser af sted til kortere ferie- og skoleophold i danske venskabsbykommuner, og i de senere år synes der desuden at være en tilbagevendende interesse for at styrke det danske sprog i uddannelsesøjemed gennem ophold i Danmark. Antallet af unge mennesker, der får tilskud fra hjemmestyret til ophold på efterskoler i Danmark, har gennem de seneste år været stærkt stigende.